

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ УКРАЇНИ

Коковіхіна Олександра Олександрівна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту

Українського державного університету залізничного транспорту

Хмельницька Юлія Богданівна

студентка

Українського державного університету залізничного транспорту

Більше 9 місяців українська економіка працює в умовах війни та переживає вкрай складний період, який вимагає невідкладних перетворень. Сьогодні постає питання у створенні нових прийомів та методів керування державним боргом з метою забезпечення боргової безпеки України та пошуку нових шляхів забезпечення виконання взятих боргових зобов'язань в умовах війни. Для цього необхідно на першому етапі розробки дієвих методів керування боргом, дослідити особливості державного боргу України з часів отримання незалежності.

Відповідно до Бюджетного кодексу України, державний борг – це загальна сума боргових зобов'язань держави з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок державного запозичення [1].

Джерело державного боргу є дефіцит державного бюджету. Він формується, коли доходи бюджету нижчі від запланованих видатків. Просто скоротити бюджет – це не вихід, оскільки державні витрати є умовними та необхідними для подальшого функціонування та розвитку. Для скорочення дефіциту бюджету уряд залучає додаткові кошти шляхом запозичень. На цьому етапі в країні відкрито два шляхи – внутрішні позики та зовнішні позики, які формують внутрішній борг і зовнішній борг відповідно. Внутрішній борг в основному формується за рахунок емісії державного боргу. Держава продає ці документи інвесторам – банкам, інвестиційним фондам та іншим компаніям, а також широкій громадськості.

Відсотки за такими паперами порівняно низькі, оскільки держава вважається надійним позичальником і ризик їх недоотримання низький. Зовнішній борг країни – це її зобов'язання перед іншими державами, іноземними громадянами та юридичними особами, міжнародними організаціями. Основними інструментами також є цінні папери – єврооблігації (їх ще називають «євробондами»), розміщені на міжнародному фінансовому ринку, термін обігу від 1 року до 40 років.

Країна також може підписувати боргові (кредитні) боргові угоди з конкретними країнами, банками та міжнародними фінансовими організаціями.

Світова економічна система стає все більше залежною від міжнародного фінансового капіталу. При цьому фінансові потоки ґрунтуються на диспропорціях економічного розвитку та зростанні залежності саме країн-боржників третього світу, а не країн «центру». В дану систему було послідовно вбудовано і українську економіку. Історія кредитних відносин України була досить неоднозначною, управління державним боргом здійснювалось в комбінації різноманітних методів управління [2].

Зрозуміло, що функціонування держави має величезну кількість потреб, які необхідно оперативна фінансувати. У зв'язку з цим за всі роки незалежності борг формувався, накопичувався і проблема збільшення державного боргу тільки загострювалась, і на сьогоднішній день вважається однією із найактуальніших у сфері забезпечення фінансової безпеки України.

Коли Радянський Союз припинив своє існування, згідно «нульового варіанту» боргу та розподілу активів колишнього Радянського Союзу, Україна не мала зовнішніх боргових зобов'язань. Період 1991–2000 рр. характеризувався безладним нарощуванням державного боргу, перевищенням зовнішнього кредитування над внутрішнім і державного над приватним, низьким досвідом управління кредитними ресурсами, спробами вироблення самостійної боргової політики.

З метою виходу на новий ринок позичкового капіталу почалася історія кредитування України міжнародними фінансовими установами. В результаті позик від цих організацій тільки в 1995 р. зовнішній борг збільшився на 3,2 млрд дол. США.

Держава фінансує дефіцит свого бюджету за рахунок позик, які утворюються в тому числі за рахунок потреби обслуговування зовнішнього боргу. У 1998 році, в умовах розгортання світової фінансової кризи, недалекоглядна боргова політика призвела до різкого скорочення кредитних ресурсів із зовнішніх і внутрішніх джерел. У результаті державний борг зріс до 15,3 мільярда доларів у 1999 році.

Актуальними питаннями стали реструктуризація зовнішнього та внутрішнього боргу та фундаментальна зміна боргової політики. Якщо під час перехідного періоду кінця 1990-х головною причиною кризи було накопичення державного боргу та гарантії сумнівних проектів, то з середини 2000-х цю роль відіграв приватний сектор і, як наслідок, на кінець 2006 року український ринок нерухомості оцінювався в 400% від ВВП.

З початку 2014 року нова влада принципово змінила принципи управління державним боргом. Посилено роль іноземних радників,

введено радників МВФ в структуру управління Національного банку України, запрошено іноземних експертів до уряду, вони фактично відповідали за боргову дисципліну України перед міжнародними фінансовими інституціями тощо.

З 2016 року державний борг України знову почав зростати. В 2016-му він склав 71 млрд доларів, в 2017-му – 76,3 млрд, в 2018-му – 78,3 млрд, в 2019-му – 84,4 млрд, в 2020-му – 90,3 млрд, в 2021-му – 98 млрд [3].

До 24 лютого 2022 року Україна мала вже вироблену стратегію по управлінню державним боргом. З початком війни в 2022 році державний борг почав різко зростати. На даний момент держава щомісяця витрачає до 250 млрд грн, більш ніж половина з яких йде на оборону. З початку повномасштабного вторгнення росії, державний борг нашої держави зріс більш ніж на трильйон гривень у зв'язку з метою забезпечення обороноздатності країни та вирішення величезної кількості гуманітарних проблем.

Сьогодні, від способів врегулювання боргової проблеми залежить стабільність гривні та рівень бюджетного забезпечення держави. Тому необхідно досягати політичної підтримки з боку міжнародних партнерів щодо безповоротної міжнародної фінансової допомоги, шукати можливості щодо реструктуризації боргових зобов'язань, розробити боргову стратегію в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovanij-derzhavju-borgosninf>.
2. Історія формування боргової залежності України, Кравчук Александр. URL: <https://commons.com.ua/ru/formuvannya-zalezhnosti>.
3. Державний борг України: як він змінювався з 2012 року та під час повномасштабної війни. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/10/11/infografika/ekonomika/derzhavnyj-borh-ukrayiny-yak-vin-zminyuvavsya-2012-roku-ta-povnomasshtabnoyi-vijny>.
4. Державний борг, звідки він береться? URL: <https://nabu.ua/ua/derzhavniy-borg-zvidki-vin-beretsya.html>.